

ANALÝZA: Čeští manažeři budou muset věnovat více pozornosti inovacím

Inovace jsou velkou výzvou

Studie Národního observatoře zaměstnanosti a vzdělávání při Národním vzdělávacím fondu ukazuje, že Česká republika má v porovnání s Evropskou unií ještě značné rezervy v předpokladech pro přechod na znalostní ekonomiku. A Unie sama jako celek zaostává za Spojenými státy a Japonskem.

Anna Kadeřábková

Blížící se vstup České republiky do Evropské unie vyvolává řadu otázek, na které budou muset manažeři reagovat. Patří mezi ně inovační výkonnost jako zdroj udržitelné či rostoucí konkurenceschopnosti v ekonomice založené na znalostech. Jak se jako zdroj konkurenční výhody postupně vyčerpávají nízké náklady, dostává se do popředí inovační schopnost domácích podniků a rostoucí kvalita jejich lidských zdrojů a technologií. Pozici České republiky z hlediska předpokladů pro přechod na znalostně založenou ekonomiku podrobně hodnotí komplexní analýza Národního observatoře zaměstnanosti a vzdělávání provedená v roce 2003 s využitím zahraničních i domácích statistik a podnikových šetření.

Podpora vzdělávání, výzkumu a inovací je jednou z priorit Lisabonské strategie při zvyšování výkonnosti a konkurenceschopnosti unie. Na klíčovém významu nabývá komplexní inovační systém, tedy vytváření znalostí ve vazbě na jejich uplatnění zejména v komerční sféře. Vedle průlomových inovací coby zdrojů nových technologií je inovačnost charakterizována také jako schopnost využívat nové kombinace stávajících znalostí. Management znalostí se stává klíčovou složkou strategického managementu, aktivizuje vztah mezi marketingem, výzkumem a výrobou a mění způsob fungování organizací.

Pozice Evropské unie samé je z hlediska předpokladů a úrovně inovační výkonnosti dlouhodobě méně příznivá ve srovnání s hlavními konkurenty, to je s USA a Japonskem. Současně se však i v rámci unie projevují mnohdy značné rozdíly mezi stávajícími členskými zeměmi – na jedné straně s výrazným nárůstem Finska a Švédska, na druhé straně s přetrvávajícím zaostáváním Portugalska a Řecka.

Uvedené rozdíly názorně ilustrují údaje posledního vydání European Innovation Scoreboard za rok 2003. Inovačnost je zde měřena souhrnným inovačním indexem. Jeho hodnota pro celou Unii je 0,44 bodu, avšak pro dvě nejlepší členské země v průměru 0,77 a pro nejhorší 0,14. Pozice všech deseti přístupujících zemí je v tomto srovnání horší oproti průměru EU, přičemž rozdíly mezi nimi jsou sice také značné, ale méně výrazné.

Pozice České republiky je v rámci přístupujících zemí nejpříznivější, ovšem při výrazném zaostávání za nejlepšími ekonomikami unie. Z hlediska vývoje v čase sice Česká republika patří ke skupině dohánějících ekonomik, tedy hodnota jejího souhrnného inovačního indexu se zvýšila, v rámci přístupujících a méně vyspělých členských zemí unie je však toto dohánění nejslabší (společně se Slovenskem). Naopak nejpříznivější je v tomto ohledu vývoj v Estonsku.

Dílní ukazatele souhrnného inovačního indexu jsou rozděleny do čtyř skupin – lidské zdroje pro inovace, vytváření nových znalostí, přenos a využití znalostí a inovační financování a trhy. Srovnání ukazuje na výrazné zaostávání České republiky za průměrem unie ve většině sledovaných ukazatelů (viz tabulka) kromě zaměstnanosti v technologicky náročných zpracovatelských odvětvích a výdajů na informační a komunikační technologie. Propastné je však zaostávání České republiky za nejlepšími členskými zeměmi unie (v tabulce EU1).

V případě lidských zdrojů pro inovace je největší slabinou Česka nízký podíl populace v produktivním věku s terciárním vzděláním, což se projevuje i v nízkém podílu vysokoškolských absolventů přírodních a technických oborů ve věkové skupině 20-29 let. Tato skutečnost nepříznivě ovlivňuje nabídku vysoce kvalifikované pracovní síly pro činnosti náročné na znalosti. Přes poměrně vysoký podíl zaměstnanosti v technologicky náročnějších zpracovatelských odvětvích je její vzdělanostní struktura v průměru nízká, se začnou převahou manuálních pracovníků.

V oblasti vytváření nových znalostí zaostává Česká republika v podílu veřejných a zejména podnikových výdajů na výzkum a vývoj na HDP (s klesající tendencí v posledních letech). Zcela

propastná je však především mezera v patentové aktivitě, která odráží nízkou výkonnost národního inovačního systému.

Samy inovační aktivity jsou blíže charakterizovány pro skupinu malých a středních podniků. Údaje pro Českou republiku ukazují na zvláště nízký podíl inovátorů ve zpracovatelském průmyslu, a to jak v případě podniků vyvíjejících inovace samostatně, tak u podniků realizujících inovace ve spolupráci s jinými organizacemi. Ještě méně příznivá je ve srovnání s průměrem unie vlastní inovační intenzita, tedy podíl výdajů na inovační aktivity na tržbách. Slabou inovační výkonnost domácích podniků provází i nízký podíl rizikového kapitálu v počáteční fázi rozvoje nových firem. Přes poměrně vysoký podíl výdajů na informační a komunikační technologie zůstává navíc v České republice stále velmi nízká míra využití internetu hodnocená podle počtu připojených domácností a malých a středních podniků s vlastní webovskou stránkou.

V souhrnu Česká republika v současné době zaostává za vyspělejšími zeměmi jak z hlediska předpokladů, tak z hlediska výsledků inovačních aktivit. Obrat k lepšímu bude vyžadovat vedle přesunu hospodářsko politických priorit ve prospěch zvyšování kvality domácího faktorového vybavení – tedy zvýšení výdajů na vzdělávání, výzkum a inovace a jejich efektivnosti – a formulace a realizace komplexně pojímané inovační politiky, také obrat v myšlení a praxi českého managementu.

Ukazatele inovačního indexu za rok 2003 (EU=100)

Skupina	Ukazatel	CZ	EU1	
Lidské zdroje pro inovace	Absolventi přírodních a technických oborů (v % populace 20-29 let)	49	192	IE
	Populace s terciárním vzděláním (v % populace 25-64 let)	55	151	FI
	Participace v celoživotním učení (v % populace 25-64 let)	71	265	UK
	Zaměstnanost v technologicky náročných zpracovatelských odvětvích	121	153	DE
	Zaměstnanost v technologicky náročných službách	87	146	SE
Vytváření nových znalostí	Veřejné výdaje na výzkum a vývoj (v % HDP)	75	148	FI
	Podnikové výdaje na výzkum a vývoj (v % HDP)	60	255	SE
	Patentové přihlášky u Evropského patentového úřadu (na mil. obyvatel)	7	228	SE
	Patentové přihlášky u Patentového úřadu USA (na mil. obyvatel)	4	267	SE
Přenos a využití znalostí	Inovační MSP ve zpracovatelském průmyslu (v % MSP)	69	147	DE
	Inovační MSP ve službách (v % MSP)	81	157	DE
	MSP v inovační spolupráci ve zpracovatelském průmyslu (v % MSP)	62	234	FI
	MSP v inovační spolupráci ve službách (v % MSP)	73	258	FI
	Výdaje na inovace ve zpracovatelském průmyslu (v % tržeb)	44	186	SE
	Výdaje na inovace ve službách (v % tržeb)	38	1044	SE
Inovační financování a trhy	Rizikový kapitál v počáteční fázi (v % HDP)	51	265	SE
	Využití internetu (domácnosti a MSP)	26	190	SE
	Výdaje na informační a komunikační technologie (v % HDP)	136	140	SE

Pramen: 2003 European Innovation Scoreboard. Použité zkratky: EU1 – země s nejlepšími výsledky v EU; CZ – Česká republika, DE – Německo, FI – Finsko, IE – Irsko, SE – Švédsko, UK – Velká Británie, MSP – malé a střední podniky

